

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

52-1

Brno 2011

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 52

Volume 52

Číslo 1

Issue 1

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial Board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttikay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Jiří Juchelka, Soňa Klanicová, Olga Lečbychová, Marián Mazuch,
Ladislav Nejman, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Technical Editors, typography

Pavel Jansa

Software
Software

Spencer Kimball, Peter Mattis, GIMP Development Team 2008: GNU
Image Manipulation Program, 2.6.1
GRASS Development Team 2008: Geographic Resources Analysis
Support System, 6.3.0
Kolektiv autorů 2008: Inkscape, 0.46
Kolektiv autorů 2005: L^AT_EX 2_ε

Fotografie na obálce
Adresa redakce
Adress

Skleněné korále z pohřebiště v Příboře. Viz obr. 18 na s. 90

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147
612 00 Brno
IČ: 68081758
E-mail: pv@iabrno.cz
Internet: <http://www.iabrno.cz>

Tisk
Print

Azu design s.r.o.
Bayerova 805/40
602 00 Brno

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně

Vydáno v Brně roku 2011

Náklad 450 kusů

Časopis je na seznamu neimpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v ČR.

Copyright ©2011 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

a další exemplář z Chrlic datuje R. M. Pernička do rozkvětu v 2. století (Pernička 1968, 59–60; tab. 44). Ze stejného keramického těsta bylo vyrobeno hrdlo amfory náležející do stupně B2, které známe z chaty v Komořanech (okr. Vyškov, Droberjar 1997, taf. 35/11), dále dva fragmenty podélně členěných páskových uch a tři zlomky tenkostěnných výdutí bez zdobení.

Lze tedy shrnout, že výzkum germánského sídliště v Hostěradicích můžeme zařadit mezi nové lokality ze starší a střední doby římské. Jak je patrné, sídliště existovalo kratší časový úsek, asi od konce stupně B2 pravděpodobně do C1. Prokazatelně se u objektu 503 objevil požárový zánik. Zřejmě šlo o běžný způsob likvidace již nepotřebného objektu, nad kterým pak byla postavena stavba lehčí konstrukce. Velmi zajímavým se jeví nálezy dvou mís domácí produkce a to bohatě zdobené mísy na noze a mísy zdobené svastikami a vodícími pruhy. Hodnotný materiál podle svých tvarových i výzdobných znaků chronologicky zapadá do starší a střední doby římské na našem území.

Alena Nejedlá

Literatura

Droberjar, E. 1997: *Studien zu den germanischen Siedlungen der älteren römischen Kaiserzeit in Mähren*. Fontes Archaeologiae Pragenses 21. Praha.

Droberjar, E., Vokáč, M. 2002: Sídliště z doby bronzové, laténské, římské a slovanské u Strachotic. *Sborník prací filozofické fakulty Masarykovy univerzity M7*, 55–76.

Mikulová, B. 2003: Záchraný výzkum sídliště z doby římské ve Chvalkovicích (okr. Vyškov). *Pravěk NŘ* 13, 351–376.

Nejedlá, A. 2010: Germánské sídliště v Hostěradicích (okr. Znojmo). *Pravěk NŘ* v tisku.

Pernička, R. M. 1968: Hrnčířská dílna ze sklonku II. století n. l. v Chrlicích (okr. Brno-venkov). *Přehledy výzkumů* 1967, 59–60; 172; tab. 44.

Schmidt-Tielbeer, E. 1998: *Kleinzerbst. Ein germanisches Gräberfeld der Spätlatènezeit und der frühen römischen Kaiserzeit aus dem Landkreis Köthen*. Halle (Saale).

Resumé

Hostěradice (Bez. Znojmo), „Dolní stávání“. Römische Kaiserzeit, Stufe B2-C1. Siedlung. Rettungsgrabung.

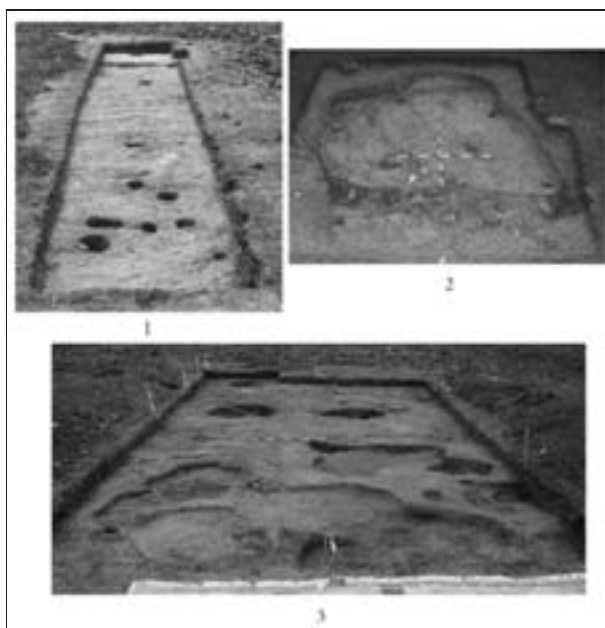
HRUBÁ VRBKA (OKR. HODONÍN)

„Za Bařinou“. Starší doba římská (B2–B2/C1), pozdní doba římská (C3/D1). Sídliště. Zjišťovací výzkum.

V návaznosti na výsledky zjišťovacího výzkumu z roku 2009 (Ďuga, Polák, Vachútová, Šmerda, Zeman 2010) pokračovalo také v roce 2010 (srpen-září) zkoumání polokulturního sídliště v Hrubé Vrbce v trati „Za Bařinou“. Na realizaci výzkumu se podílely celkem čtyři instituce (Ústav archeologie a muzeologie FF MU, Národní památkový ústav, ÚOP v Brně, Masarykovo muzeum v Hodoníně a Katedra archeologie ZČU Plzeň).

Obr. 4. Hostěradice. Keramika z objektu 509. Abb. 4. Hostěradice. Keramik aus dem Objekt 509.

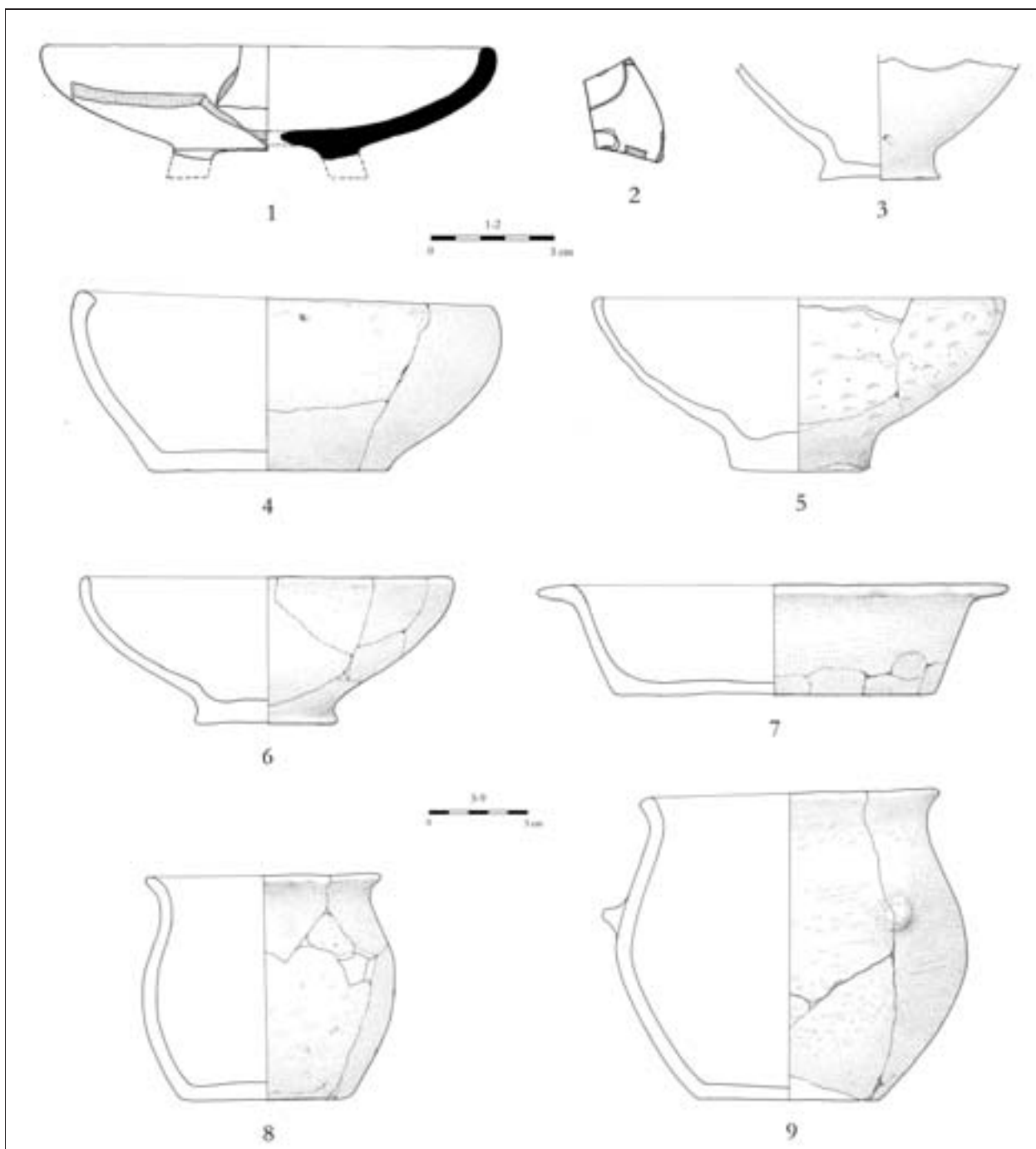

Obr. 5. Hrubá Vrbka. 1 sonda S3, 2 sonda S5, 3 sonda S4. Abb. 5. Hrubá Vrbka. 1 Sonde S3, 2 Sonde S5, 3 Sonde S4.

Zjišťovací archeologický výzkum byl financován z výzkumného záměru MSM 0021622427, velkou měrou také obcemi Hrubá Vrbka, Malá Vrbka, Kuželov a Velká nad Veličkou a z příspěvků od soukromých firem (Hornácká farma, a.s. Hrubá Vrbka, Vladimír Čambal – opravy karosérií Kuželov, Důbrava-AGRO, a.s. Kuželov, Igor Vavřík, Malá Vrbka).

Pokračoval systematický průzkum lokality (geofyzikální prospekce, povrchový sběr) v geodeticky zaměřené čtvercové síti. Geodetické a geofyzikální měření v r. 2010 uskutečnili pracovníci ÚAM FF MU A. Balcárková a P. Milo. V roce 2010 bylo pomocí fluxgate magnetometru (typu Ferex od firmy Foerster) proměřeno celkem 35 čtverců (1 čtverec 40x40m). U vybraných objektů (pec) byl využit půdní radar (GPR od firmy Mala). V současné době tak máme v poloze „Za Bařinou“ geofyzikálně proměřenou plochu cca 7,5 ha, což představuje více než polovinu z předpokládaného sídelního areálu (asi 12 ha).

Terénní zjišťovací výzkum v r. 2010 byl realizován v rámci tří menších sond (označených S3, S4, S5). Z důvodu ověření možnosti pokračování předpokládaného ohrazeného výrobního areálu ze starší doby římské

Obr. 6. Hrubá Vrbka. Část keramického inventáře chaty 606. 1–2 terra sigillata, 3–9 germánská v ruce dělaná keramika (kresby 1–2 S. Klanicová, 3–9 S. Plchová).

Abb. 6. Hrubá Vrbka. Teil des keramisches Inventar der Hütte Nr. 606. 1–2 Terra Sigillata, 3–9 germanische handgemachte Grobkeramik (Zeichnungen 1–2 S. Klanicová, 3–9 S. Plchová).

(sonda S2 z r. 2009) byla v sezóně 2010 vybrána plocha těsně k této sondě přiléhající (sonda S3). Pro sondu S4 byl vybrán prostor cca 20m SZ směrem od sondy S2 (z r. 2009), kde výrazné anomálie zjištěné při geofyzikální prospekci indikovaly rozměrné zahloubené objekty a silné propálení na některých místech - předpoklad dalšího výrobního okrsku. Třetí sonda z r. 2010 (S5) se nacházela asi 70 m jižně od zjištěného i předpokládaného výrobního areálu v prostoru, kde byly geofyzikálně zachyceny pravidelné obdélné zahloubené objekty s možnou kúlovou konstrukcí – sídelní areál osady.

Metodika výzkumu zůstala stejná jako v loňském roce, rozšířen však byl počet objektů, jejichž výplň byla proplavována na mobilní plavící lince (P. Kočár, KAR ZČU Plzeň za vydatné pomoci Sdružení dobrovolných hasičů Hrubá Vrbka).

V sondě S3 o rozměrech 15×2,5 m se po odstranění ornice o síle 25 cm podařilo zachytit zbytek nevýrazné podorniční kulturní vrstvy s minimem nálezů. Na úrovni podloží se poté vyrýsovalo 11 kúlových jamek a jeden rozměrnější mělký objekt (obr. 5: 1). Většina kúlových jamek navazuje na systém ohrazení výrobního areálu s vá-

penickou pecí ze sondy S2 z roku 2009. V rámci omezené plochy sondy o šířce 2,5 m se však nepodařilo zjistit uzavření předpokládaného ohrazení tohoto areálu a doplnit tak celkový půdorys. Není vyloučeno, že pokračování systému kúlových jam se nachází dále jižním směrem pod dosud nezkoumanou plochou.

Zajímavější nálezová situace se podařila zachytit v sondě S4 obdélného půdorysu o rozměrech 14,7×8 m. Nacházely se zde téměř výhradně hospodářské a výrobní objekty, které byly předběžně zařazeny do jednoho časového horizontu (obr. 5: 3). S ohledem na prostorovou a časovou blízkost s výrobním areálem zjištěným v r. 2009 v nedaleké sondě S2 není vyloučeno, že se může jednat o pokračování výrobní (hospodářské) části areálu sídliště ze starší doby římské. V severní polovině sondy byly prozkoumány tři poměrně mělké hlínky nepravidelného tvaru (největší o delší ose 7,2 m). Stejně jako v loňském roce jsme zachytili také meliorační rýhy, které porušovaly archeologické objekty. Z výplně hlínků bylo získáno jen velmi málo keramického materiálu, převážně drobné střepy germánské v ruce dělané keramiky (výjimečně zdobené prstovými důlky s nehtovými vrypy), dva drobné úštěpy terru sigillaty, drobné fragmenty mazanice, zvířecí kosti, železný nožík a několik malých zlomků železných předmětů a strusky. V jižní části sondy se kromě několika kúlových jamek nacházely 2 pece. První z nich představuje jednoduchou jámovou pec o průměru 140 cm (obj. 600) s dočervena propálenými stěnami v horní části, která byla zčásti zasekána do na povrch vystupujícího kamenného podloží. Spodní vrstva její výplně (v síle asi 25 cm nade dnem) měla šedohnědou barvu s příměsí velkých kamenů a množství hrudek ztvrdlého vápenného odpadu včetně čoček vápnité mazlavé hlíny. S největší pravděpodobností se tedy jedná o další pec na pálení vápna. Její datování do starší doby římské potvrzuje několik malých střípků germánské v ruce dělané keramiky a zlomek římsko-provinciálního neglazovaného mortaria. Druhým výrobním zařízením je patrně dvoukomorová pec blíže nespecifikovaného účelu. Jde o dvě oválné jámy o největším průměru 1,6 a 2 m spojené 1,5 m dlouhým kanálem (terénní situace byla bohužel narušena meliorační rýhou, která prot'ala právě spojovací kanál). V menší z obou jam byla torzovitě zachována rozpadlá hlíněná konstrukce – snad kupole?. Na dně i podél stěn byla zachycena výrazná popelovitá vrstva se zuhelnatělými kusy dřev. Ve větší jámě bylo v několika zásypových vrstvách obsaženo velké množství mazanice. Drobné střepy germánské keramiky z výplně obou jam pece doplňuje černě leštěná nožka poháru či misky, která umožňuje dataci objektu do stupně B2, příp. B2/C1.

Sonda S5 potvrdila náš předpoklad, že v nejjihnějších prostorů lokality, na mírně vyvýšené terénní vlně v závětrí převládajícího směru větrů, se nachází sídelní areál germánského sídliště. Již v podorniční vrstvě, pouhých 15 cm pod současným povrchem se nám podařilo zachytit zásyp rozměrného objektu. Po jeho postupném ručním odebrání se na podloží vyrýsoval jednoprostorový zahloubený objekt o rozměrech 450×320 cm se zaoblenými rohy (obj. 606). Rovná udusaná podlaha byla zahloubena do podloží zhruba 50 cm. Objekt měl po obvodu šestikúlovou konstrukci typickou pro chaty doby římské (tedy dva kúly

na delších stranách a po jednom kúlu na kratší straně). Také tento objekt byl narušen meliorační rýhou z 50 let 20. století (obr. 5: 2). Na základě interpretace zajímavé nálezové situace dokonce můžeme uvažovat o náhlém zániku chaty. Zejména podél jižní stěny objektu se totiž zachovala výrazná koncentrace velkých kusů mazanice (převážně s otisky), která vytvářela kompaktní blok v několika úrovních (shořelá stěna chaty?). Také nález několika celých keramických tvarů obrácených dnem vzhůru na dně chaty by svědčil pro výše uvedenou interpretaci o zániku nálezového kontextu. Inventář chaty byl poměrně bohatý. Kromě již zmíněných celých hrncovitých nebo mísovitých tvarů germánské v ruce dělané keramiky (obr. 6: 3-9) je třeba zmínit terru sigillatu (obr. 6: 1-2) – fragmenty mísy Drag. 32 westerndorfské produkce a střep z výdutě zdobený barbotinem z rheinzabernských dílen (určení provedla S. Klanicová) nebo zlomky glazovaných mortarií. Keramický inventář doplňuje v oblasti naddunajského barbarika zatím unikátní nález - plastická antropomorfní keramická aplikace v podobě maskovitého motivu lidské tváře. Nejbližší analogie nacházíme např. na urnách z dánských pohřebišť (Bugaj 1999, 156-157, tab. 41-43). Znázornění schematizovaného lidského obličej se objevuje v germánském prostředí i na dalších předmětech. Za všechny uved' me zlatá plechová kování z honosných štítů z bažinného obětiště v Illerup-Ådal (Carnap-Bornheim, Ilkjær 1996, 433-440, Abb. 257, Taf. 135, 145, 243 ad.). Drobný nekeramický inventář chaty jako skleněné korálky nebo celý parohový hřeben s omegovitě rozšířenou rukojetí typu Thomas III potvrzují datování zániku chaty na přelomu 4. a 5. století, tedy ve stupni C3/D1 (Thomas 1960, 113-114; Nikitina 1969, 148).

Archeobotanické rozborů vzorků získaných v r. 2010 přinesly doplnění sortimentu pěstovaných plodin na sídlišti. Proplaveny byly výplně chaty, hlínků, pecí i některých kúlových jam. Výsledkem je zjištění, že ve starší době římské převládají archaické obilniny jako pšenice jednozrnka a dvouzrnka, zatímco v pozdní době římské progresivnější pšenice špalda, ječmen obecný a proso seté. V obou časových horizontech bylo potvrzeno pěstování čočky seté, objevila se však také mrkev nebo vikve. Mezi sbíranými plodinami se nově objevil bez chebdí, trnka nebo jahodník obecný (P. Kočár – nepublikovaná nálezová zpráva).

Martin Ďuga, Dagmar Vachůtová, Tomáš Zeman

Literatura

- Bugaj, E. 1999:** *Motywy figuralne na ceramicie germańskiego kręgu kulturowego*. Poznań.
- Carnap-Bornheim v., C., Ilkjær, J. 1996:** *Illerup Ådal 5, 6 und 7. Die Prachtausrüstungen*. Århus.
- Ďuga, M., Polák, M., Vachůtová, D., Šmerda, J., Zeman, T. 2010:** Hrubá Vrbka (okr. Hodonín). *Přehled výzkumů* 51, 381-383.
- Nikitina, G. F. 1969:** Grebni černjachovskoj kultury. *Sovetskaja archeologija* 1, 147-159.
- Thomas, S. 1960:** Studien zu den germanischen Kämmen der römischen Kaiserzeit. *Arbeits- und Forschungsberichte zur sächsischen Bodendenkmalpflege* 8, Leipzig, 54-215.

Resumé

Hrubá Vrbka (Bez. Hodonín). „Za Bařinou“. Ältere Römische Kaiserzeit (B2-B2/C1), Späte Römische Kaiserzeit (C3/D1). Siedlung. Feststellungsgrabung.

HULÍN (OKR. KROMĚŘÍŽ)

„Višňovce“. Mladší doba římská. Sídliště. Záchranný výzkum.

Od února do června 2010 proběhla 3. etapa výzkumu na nově budované komunikaci RK55 v místě pod zrušenou částí silnice Hulín-Holešov (Kalábek 2008; Kalábek, Kalábková, Peška 2009). Na sídlišti bylo prozkoumáno 191 objektů (celkem 3829) viz. kapitoly Neolit, Eneolit, Doba bronzová, Doba železná, Středověk a no-vověk. Lokalita leží na jižním svahu mírného návrší východně od Hulína ohraničeného na severu říčkou Rusa-vou a na jihu potokem Žabínek. Lokalitu s nadmořskou výškou 193-198 m lze identifikovat v mapě MZ 1:10 000, list 25-31-08, v souřadnicích Z s.č.: J s.č.: 125:244 mm, 150:238 mm, 196:220 mm.

Výzkumem severního okraje lokality značně vzrostl počet germánských objektů datovaných do 2. poloviny 4. století. Jedná se o různé druhy objektů hospodářského či výrobního charakteru. Byla identifikovaná pec s předpecní jamou, 10 objektů pravidelného obdélného půdorysu s plochým dnem vyplněné popelovitým zásypem s množstvím kamenů a patrně i dvě dehtařské pícky s nálevkovitým hrdlem a válcovitým tělem s přepálenými stěnami.

Marek Kalábek

Literatura

Kalábek, M. 2008: Hulín (okr. Kroměříž), „Višňovce“. *Přehled výzkumů* 49, 342–343.

Kalábek, M., Kalábková, P., Peška, J. 2009: Hulín (okr. Kroměříž), „Višňovce“. *Přehled výzkumů* 50, 325.

Resumé

Hulín (Bez. Kroměříž) „Višňovce“. Jüngere Römische Kaiserzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

HULÍN (OKR. KROMĚŘÍŽ)

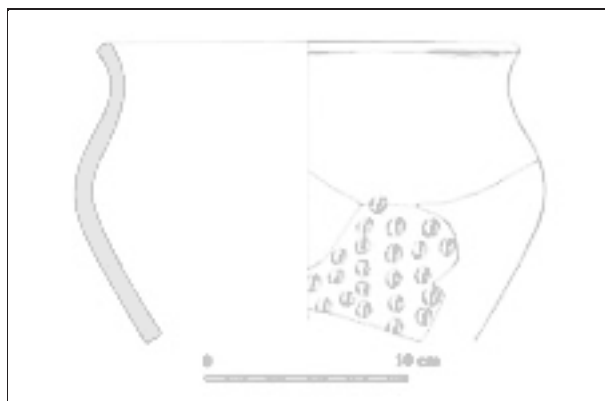
„U Potůčku“. Doba římská. Ojedinelý nález. Záchranný výzkum.

Při sledování výkonu pro fotovoltaickou elektrárnu bylo na výhozech sebráno několik zlomků keramiky, které se později podařilo zrekonstruovat v torzo nádoby zdobené nehtovými vrypy datované do starší doby římské (obr. 7). Zahloubené objekty v trase zjištěny nebyly, zlomky keramiky se nacházely v místě inundačního pásma bezejmenné vodoteče.

Ivan Čižmář

Resumé

Hulín (Bez. Kroměříž). „U Potůčku“. Römische Kaiserzeit. Einzelfund. Rettungsgrabung.

Obr. 7. Hulín. „U Potůčku“. Část keramické nádoby.
Abb. 7. Hulín. „U Potůčku“. Teil des Keramikgefäßes.

OLOMOUC (K. Ú. NEMILANY, OKR. OLOMOUC)

Ul. Kožušanská. Mladší doba římská. Sídliště. Záchranný výzkum.

Od července do října 2010 proběhla 1. etapa výzkumu při rekonstrukci ulice Kožušanská v délce 160 m. Na sídlišti bylo prozkoumáno v 65 sondách a čtvercích 186 objektů zahloubených v různých úrovních do kulturní vrstvy (mocné 0,4–2 m) s různě datovanými nálezy; viz. kapitola Neolit, Eneolit, Doba bronzová, Doba železná, Středověk a novověk. Lokalita leží na východním svahu terasy nad údolní nivou řeky Moravy. Lokalitu s nadmořskou výškou 211-212 m lze identifikovat v mapě MZ 1:10 000, list 24-22-24, v souřadnicích Z s.č.: J s.č.: 360 mm:208 mm, 362 mm:192 mm.

Ve svrchní části vrstvy bylo nalezeno několik zlomků šedé na kruhu vytáčené keramiky datované do 2. pol. 4. století a několik železných artefaktů.

Marek Kalábek

Resumé

Olomouc (Kat. Nemilany, Bez. Olomouc). Kožušanská Str. Jüngere Römische Kaiserzeit. Siedlung. Rettungsgrabung.

OPAVA (OKR. OPAVA)

Ul. Pivovarská, Nákladní. Doba římská. Záchranný výzkum.

V letech 2009–2010 probíhal v areálu bývalého pivovaru v Opavě v souvislosti s připravovaným developerským projektem „Obchodní a společenské centrum Breda&Weinstein“ záchranný archeologický výzkum. Lokalita se nachází na severozápadním okraji historického jádra města, v těsném sousedství někdejších hradeb.

Situaci na dolním pivovarském dvoře determinovala poloha v inundačním území někdejšího vedlejšího ramene Opavy. Kromě jiného zde byly na hraně terasy nad inun-